

ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ

F. G. JACOBS

της 30ής Ιουνίου 2005 ¹

1. Το Δικαστήριο, κατόπιν της αποφάσεώς του στην υπόθεση Garcia Avello ², καλείται εκ νέου να αποφανθεί επί του συμβατού μιας εθνικής ρυθμίσεως περί του καθορισμού του επωνύμου των τέκνων με την αρχή της απαγορεύσεως των διακρίσεων και με το δικαίωμα ιθαγένειας της Ευρωπαϊκής Ενώσεως που καθιερώνει η Συνθήκη ΕΚ.

κατά πόσον το αιτούν δικαστήριο καλείται, στην πράξη, «να αποφανθεί στο πλαίσιο διαδικασίας έχουσας προορισμό την έκδοση αποφάσεως δικαιοδοτικού χαρακτήρα» ³ ή ασκεί, απλώς, καθήκοντα διοικητικού χαρακτήρα.

Νομικό πλαίσιο

2. Το ουσιαστικό ζήτημα που εγείρει η υπό κρίση υπόθεση αφορά το κατά πόσον ένας εθνικός κανόνας συγκρούσεως μπορεί να προβλέπει ότι το επώνυμο του τέκνου καθορίζεται αποκλειστικώς από το δικαίωμα της ιθαγένειάς του (ή/και των γονέων του) –εν προκειμένω, από το γερμανικό δικαίωμα– δίχως να λαμβάνεται υπόψη το δικαίωμα του κράτους της γεννήσεώς του –εν προκειμένω, του Βασιλείου της Δανίας– με συνέπεια το επώνυμό του να διαφέρει κατά τα δύο αυτά νομικά συστήματα.

Διατάξεις της Συνθήκης που ασκούν επιρροή

4. Το άρθρο 12, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ προβλέπει ότι:

«Εντός του πεδίου εφαρμογής της παρούσας Συνθήκης και με την επιφύλαξη των ειδικών διατάξεών της, απαγορεύεται κάθε διάκριση λόγω ιθαγενείας.»

3. Εντούτοις, τίθεται και ένα προκαταρκτικό ζήτημα το οποίο αφορά το παραδεκτό της υπό κρίση αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως και, ειδικότερα, το

3 — Βλ. διατάξεις του Δικαστηρίου της 5ης Μαρτίου 1986, 318/85, Greis Unterweger (Συλλογή 1986, σ. 955, σκέψη 4), της 10ης Ιουλίου 2001, C-86/00, HSB-Wohnbau (Συλλογή 2001, σ. I-5353, σκέψη 11), και της 22ας Ιανουαρίου 2002, C-447/00, Holto (Συλλογή 2002, σ. I-735, σκέψη 17), καθώς και τις αποφάσεις του Δικαστηρίου της 19ης Οκτωβρίου 1995, C-111/94, Job Centre (Συλλογή 1995, σ. I-3361, σκέψη 9), της 12ης Νοεμβρίου 1998, C-134/97, Victoria Film (Συλλογή 1998, σ. I-7023, σκέψη 14), και της 14ης Ιουνίου 2001, C-178/99, Salzmann (Συλλογή 2001, σ. I-4421, σκέψη 14).

1 — Γλώσσα του πρωτοτύπου: η αγγλική.

2 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 2ας Οκτωβρίου 2003, C-148/02, Garcia Avello (Συλλογή 2003, σ. I-11613)· βλ. κατωτέρω σημεία 47 επ. των προτάσεών μου.

5. Το άρθρο 17 ΕΚ ορίζει ότι:

α) επί της ερμηνείας της παρούσας Συνθήκης·

«1. Θεσπίζεται ιθαγένεια της Ένωσης. Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα ενός κράτους μέλους. Η ιθαγένεια της Ένωσης συμπληρώνει και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια.

[...]

Οι πολίτες της Ένωσης έχουν τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που προβλέπονται από την παρούσα Συνθήκη.»

Δικαστήριο κράτους μέλους, ενώπιον του οποίου ανακύπτει τέτοιο ζήτημα, δύναται, αν κρίνει ότι απόφαση επί του ζητήματος είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του απόφασης, να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο για να αποφανθεί επ' αυτού.

6. Σύμφωνα με το άρθρο 18, παράγραφος 1, ΕΚ:

«Κάθε πολίτης της Ένωσης έχει το δικαίωμα να κυκλοφορεί και να διαμένει ελεύθερα στο έδαφος των κρατών μελών, υπό την επιφύλαξη των περιορισμών και με τις προϋποθέσεις που προβλέπονται στην παρούσα Συνθήκη και στις διατάξεις που θεσπίζονται για την εφαρμογή της.»

Δικαστήριο κράτους μέλους, ενώπιον του οποίου ανακύπτει τέτοιο ζήτημα σε εκκρεμή υπόθεση και του οποίου οι αποφάσεις δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, οφείλει να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο.»

Διεθνείς κανόνες περί του καθορισμού των επωνύμων

7. Το άρθρο 234 ΕΚ προβλέπει ότι:

«Το Δικαστήριο αποφαινεται με προδικαστικές αποφάσεις:

8. Ορισμένες εθνικές νομοθεσίες προβλέπουν ότι, στις περιπτώσεις που συντρέχουν κριτήρια συνδέσεως με περισσότερα νομικά συστήματα, το επώνυμο ενός προσώπου

καθορίζεται από το δίκαιο του τόπου της κατοικίας του· εντούτοις, για τον καθορισμό του εφαρμοστέου δικαίου στις περιπτώσεις αυτές, τα περισσότερα νομικά συστήματα παραπέμπουν στο δίκαιο της ιθαγένειας, λύση την οποία προκρίνουν και διάφορες διεθνείς συμφωνίες που έχουν υπογραφεί, μεταξύ άλλων, από πολλά κράτη μέλη.

9. Παραδείγματος χάρη, η Σύμβαση της ΔΕΠΚ (Διεθνούς Επιτροπής Προσωπικής Καταστάσεως) για την εφαρμοστέα νομοθεσία σε θέματα επωνύμων και ονομάτων⁴ ορίζει ότι τα επώνυμα και τα ονόματα καθορίζονται από το δίκαιο του κράτους του οποίου ο ενδιαφερόμενος είναι υπήκοος.

10. Επιπλέον, σύμφωνα με το άρθρο 2 μια άλλης Συμβάσεως της ΔΕΠΚ, η οποία αφορά τις μεταβολές των επωνύμων και των ονομάτων⁵, κάθε συμβαλλόμενο κράτος οφείλει «να μην παρέχει άδεια μεταβολής επωνύμων ή ονομάτων σε υπηκόους άλλων συμβαλλόμενων κρατών, εκτός εάν έχουν και τη δική του ιθαγένεια».

11. Τέλος, στις 25 Σεπτεμβρίου 2003, εγκρίθηκε στη Μαδρίτη το σχέδιο για μια νέα

Σύμβαση της ΔΕΠΚ περί αναγνώρισεως των επωνύμων. Εντούτοις, κατόπιν της αποφάσεως του Δικαστηρίου στην υπόθεση Garcia Avello⁶, η ΔΕΠΚ αποφάσισε να αναθεωρήσει το σύνολο αυτού του κειμένου, προκειμένου να δοθεί, κατά το μέτρο του δυνατού, μεγαλύτερη έμφαση στη βούληση των ενδιαφερομένων μερών.

12. Η ΔΕΠΚ αποτελεί διακυβερνητικό οργανισμό, στον οποίον μετέχουν δεκατρία κράτη μέλη της Ευρωπαϊκής Ενώσεως ως μέλη και τρία επιπλέον κράτη μέλη υπό την ιδιότητα του παρατηρητή. Από τα εμπλεκόμενα στην υπό κρίση υπόθεση κράτη μέλη, η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας έχει κυρώσει την προαναφερθείσα στο σημείο 10 Σύμβαση της Κωνσταντινούπολεως, η οποία ισχύει στις σχέσεις της με τα λοιπά συμβαλλόμενα κράτη· επιπλέον, έχει υπογράψει, δίχως εντούτοις να κυρώσει, την προαναφερθείσα στο σημείο 9 Σύμβαση του Μονάχου. Αντιθέτως, το Βασίλειο της Δανίας δεν αποτελεί μέλος της ΔΕΠΚ ούτε έχει την ιδιότητα του παρατηρητή.

*Εθνικές διατάξεις που ασκούν επιρροή*⁷

13. Σύμφωνα με τις διατάξεις του δανικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, όλα τα ζητήματα

4 — 19η Σύμβαση ΔΕΠΚ, υπογραφείσα στο Μόναχο, στις 5 Σεπτεμβρίου 1980· βλ., ιδίως, άρθρα 1 και 2 της εν λόγω Συμβάσεως.

5 — 4η Σύμβαση ΔΕΠΚ, υπογραφείσα στην Κωνσταντινούπολη, στις 4 Σεπτεμβρίου 1958.

6 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 2 απόφαση Garcia Avello· βλ. κατωτέρω σημεία 47 επ. των προτάσεών μου.

7 — Βλ. σημεία 5 επ. των προτάσεών μου στην προαναφερθείσα στην υποσημείωση 2 υπόθεση Garcia Avello, για μια γενικότερη συγκριτική ανάλυση της καταστάσεως στα κράτη μέλη, ως είχε κατά τον χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως του Δικαστηρίου.

που αφορούν την προσωπική κατάσταση, περιλαμβανομένου του καθορισμού του επωνύμου ενός προσώπου, ρυθμίζονται από το δίκαιο του τόπου της κατοικίας του, όπως αυτή ορίζεται κατά το δανικό δίκαιο.

14. Συνεπώς, το δανικό δίκαιο έχει εφαρμογή σε όλες τις περιπτώσεις που αφορούν καθορισμό επωνύμου προσώπου το οποίο κατοικεί στη Δανία (ιδίως κατά τον χρόνο της γεννήσεώς του). Κατ' ουσίαν, όταν οι γονείς φέρουν κοινό οικογενειακό επώνυμο, το τέκνο αποκτά το επώνυμο αυτό· αν οι γονείς δεν χρησιμοποιούν το ίδιο επώνυμο, παρέχεται δικαίωμα επιλογής μεταξύ των επωνύμων των γονέων. Εντούτοις, το δανικό δίκαιο παρέχει επίσης τη δυνατότητα μεταβολής του επωνύμου με διοικητική πράξη σε ένα σύνθετο όνομα, αποτελούμενο από τα επώνυμα των δύο γονέων ενωμένα με παύλα.

15. Στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας, ο ληξιάρχος είναι αρμόδιος για την καταχώριση όλων των στοιχείων που αφορούν την προσωπική κατάσταση, σύμφωνα με το άρθρο 1 του Personenstandsgesetz (γερμανικού νόμου περί προσωπικής καταστάσεως).

16. Το άρθρο 10, παράγραφος 1, του Einführungsgesetz zum Bürgerlichen Gesetzbuch (γερμανικού Εισαγωγικού Νόμου του Αστικού Κώδικα, στο εξής: EGBGB) προβλέπει ότι το επώνυμο ενός προσώπου καθορίζεται από τη νομοθεσία του κράτους της ιθαγένειάς του.

17. Το άρθρο 10, παράγραφος 3, του EGBGB παραπέμπει στη νομοθεσία άλλου κράτους μόνο στην περίπτωση που ένας εκ των γονέων είναι υπήκοος του κράτους αυτού (αν ένας εκ των γονέων είναι υπήκοος περισσότερων κρατών, οι γονείς είναι ελεύθεροι να επιλέξουν το εφαρμοστέο εθνικό δίκαιο). Επιπλέον, το γερμανικό δίκαιο μπορεί να εφαρμοσθεί στην περίπτωση που ουδείς εκ των γονέων έχει τη γερμανική ιθαγένεια, πλην όμως ένας τουλάχιστον εκ των δύο διαμένει σε γερμανικό έδαφος· τέλος, το δίκαιο της ιθαγένειας του συζύγου της μητέρας μπορεί να έχει εφαρμογή, εφόσον αυτός επιθυμεί να δώσει το επώνυμό του στο τέκνο.

18. Στις περιπτώσεις που το γερμανικό δίκαιο έχει εφαρμογή, ο καθορισμός του επωνύμου ενός τέκνου του οποίου οι γονείς φέρουν διαφορετικά επώνυμα ρυθμίζεται από το άρθρο 1617 του Bürgerliches Gesetzbuch (γερμανικού Αστικού Κώδικα, στο εξής: BGB), το οποίο προβλέπει ότι:

«(1) Όταν οι γονείς δεν έχουν κοινό οικογενειακό επώνυμο αλλά ασκούν από κοινού την επιμέλεια του τέκνου, οφείλουν να καθορίσουν, με δήλωσή τους ενώπιον του ληξιάρχου, το επώνυμο του τέκνου κατά τον χρόνο της γεννήσεώς του, επιλέγοντας μεταξύ των επωνύμων που χρησιμοποιούν οι ίδιοι κατά τον χρόνο της εν λόγω δηλώσεως [...].

(2) Αν οι γονείς δεν προβούν στην ανωτέρω δήλωση εντός μηνός από τη γέννηση του τέκνου, το Familiengericht μεταβιβάζει το

δικαίωμα καθορισμού του επωνύμου του τέκνου σε έναν εκ των γονέων. Η παράγραφος 1 εφαρμόζεται *mutatis mutandis*. Το δικαστήριο μπορεί να θέσει χρονικό περιορισμό στην άσκηση του εν λόγω δικαιώματος. Αν το δικαίωμα καθορισμού του επωνύμου του τέκνου δεν ασκηθεί μέχρι το πέρας της τεθείσας προθεσμίας, το τέκνο φέρει το επώνυμο του γονέα στον οποίο το δικαστήριο μεταβίβασε το εν λόγω δικαίωμα.

σμού του επωνύμου του τέκνου σε έναν εκ των γονέων, σύμφωνα με το άρθρο 1617, παράγραφος 2, του Αστικού Κώδικα, οφείλει να ακούσει αμφοτέρους τους γονείς και να αναζητήσει λύση κοινής. Το Familiengericht δεν υποχρεούται να αιτιολογήσει την απόφασή του, η οποία δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα.»

(3) Σε περίπτωση τέκνου γεννηθέντος εκτός της γερμανικής επικράτειας, το δικαστήριο μεταβιβάζει το δικαίωμα καθορισμού του επωνύμου του τέκνου σε έναν εκ των γονέων, σύμφωνα με την παράγραφο 2, μόνον κατόπιν σχετικής αιτήσεως ενός εκ των γονέων ή του ιδίου του τέκνου ή μόνον αν επιβάλλεται η καταχώριση του επωνύμου του τέκνου είτε σε γερμανικά ληξιαρχικά βιβλία είτε σε άλλο επίσημο γερμανικό δελτίο ταυτότητας.»

19. Το Familiengericht είναι το τμήμα εκείνο του Amtsgericht που επιλαμβάνεται των οικογενειακών διαφορών.

20. Το άρθρο 46α του Gesetz über die Angelegenheiten der freiwilligen Gerichtsbarkeit (νόμου περί εκούσιας δικαιοδοσίας, στο εξής: FGG) ορίζει ότι:

«Το Familiengericht, πριν εκδώσει απόφαση περί μεταβίβασης του δικαιώματος καθορι-

Πραγματικά περιστατικά και διαδικασία

21. Ο Leonhard Matthias, τέκνο των S. Grunkin και D. Paul, γερμανών υπηκόων, γεννήθηκε το 1998 στη Δανία. Ουδόλως προκύπτει ότι το ίδιο το τέκνο ή ένας τουλάχιστον εκ των γονέων έχει άλλη ιθαγένεια πλην της γερμανικής. Από τη γέννησή του, έχει ζήσει κυρίως στη Δανία, όπου οι γονείς του διέμεναν αρχικώς μαζί. Κατά τη διάρκεια των ετών 2001-2002, έζησε μαζί τους για ορισμένους μήνες στο Niebüll, στη Γερμανία· από τον Φεβρουάριο του 2002, ζει κυρίως με τη μητέρα του στο Tønder, στη Δανία, όπου εκείνη διαμένει και ασκεί το επάγγελμα του ιατρού, πλην όμως διαμένει συχνά και με τον πατέρα του στο Niebüll, το οποίο απέχει περίπου 20 km.

22. Η γέννηση του Leonhard Matthias καταχωρίστηκε στα δανικά ληξιαρχικά βιβλία. Ορισμένους μήνες μετά τη γέννησή

του, το επώνυμο «Grunkin-Paul» προστέθηκε στην καταρτισθείσα στο Βασίλειο της Δανίας πράξη γεννήσεως του δυνάμει διοικητικής βεβαιώσεως, εκδοθείσας σύμφωνα με το δανικό δίκαιο, η οποία αναγνώριζε το εν λόγω επώνυμο. Μπορεί να θεωρηθεί ότι η έκδοση της εν λόγω βεβαιώσεως στηρίχθηκε στο γεγονός ότι το τέκνο κατοικούσε στη Δανία, κατά την έννοια του δανικού ιδιωτικού διεθνούς δικαίου, με συνέπεια το δανικό δίκαιο να έχει εφαρμογή ως προς τον καθορισμό του επωνύμου του.

23. Οι γονείς, οι οποίοι ουδέποτε έχουν χρησιμοποιήσει σύνθετο επώνυμο, επιθυμούν να καταχωρισθεί στα ληξιαρχικά βιβλία που τηρούν οι γερμανικές αρχές στο Niebüll το ισχύον στο Βασίλειο της Δανίας σύνθετο επώνυμο «Grunkin-Paul». Οι εν λόγω αρχές, επικαλούμενες την προεκτεθείσα γερμανική νομοθεσία⁸, απέρριψαν αυτό το αίτημα, ισχυριζόμενες ότι το επώνυμο του τέκνου πρέπει να είναι είτε «Grunkin» είτε «Paul».

24. Οι γονείς προσέβαλαν την άρνηση αυτή ενώπιον των γερμανικών δικαστηρίων, εντούτοις η προσφυγή τους απορρίφθηκε σε τελευταίο βαθμό στις 7 Ιανουαρίου 2003. Το Bundesverfassungsgericht, με διάταξη του της 27ης Φεβρουαρίου 2003, απέρριψε το αίτημά τους περί ασκήσεως προσφυγής ενώπιόν του για συνταγματικούς λόγους.

25. Σύμφωνα με το άρθρο 1617, παράγραφος 2, του BGB, το αρμόδιο Standesamt (ληξιαρχείο) κίνησε διαδικασία ενώπιον του Amtsgericht Niebüll, το οποίο αποφαινόμενο ως Familiengericht οφείλει να προσδιορίσει τον γονέα στον οποίο μεταβιβάζει το δικαίωμα καθορισμού του επωνύμου του τέκνου ή το επώνυμο του οποίου θα φέρει το τέκνο σε περίπτωση που ο γονέας παραλείψει να ασκήσει το εν λόγω δικαίωμα.

26. Το παραπέμπον δικαστήριο διατυπώνει αμφιβολίες ως προς το συμβατό του διαλαμβανόμενου στο άρθρο 10 του EGBGB κανόνα συγκρούσεως με τα άρθρα 12 ΕΚ και 18 ΕΚ, καθόσον η επίμαχη εθνική ρύθμιση προβλέπει ότι ο καθορισμός του επωνύμου του τέκνου εξαρτάται αποκλειστικώς από την ιθαγένειά του. Επισημαίνει ότι, εν προκειμένω, το τέκνο φέρει, στο κράτος γεννήσεως και διαμονής, επώνυμο διαφορετικό από εκείνο που επιβάλλει το δίκαιο της ιθαγένειάς του. Το αιτούν δικαστήριο θεωρεί ότι το γεγονός ότι ένας πολίτης της Ενώσεως αναγκάζεται, λόγω της ιθαγένειάς του, να χρησιμοποιεί διαφορετικά επώνυμα σε διαφορετικά κράτη μέλη συμβιβάζεται δυσχερώς με την αρχή της ελεύθερης κυκλοφορίας των προσώπων.

27. Το Amtsgericht φρονεί ότι οφείλει, βάσει του άρθρου 234, τρίτο εδάφιο, ΕΚ να υποβάλει στο Δικαστήριο προδικαστικό ερώτημα περί της ερμηνείας της εν λόγω Συνθήκης, καθόσον η απόφασή του δεν υπόκειται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου.

⁸ — Ανωτέρω σημεία 16 έως 18.

28. Κατόπιν τούτου, το αιτούν δικαστήριο, με διάταξη της 2ας Ιουνίου 2003, η οποία περιήλθε στο Δικαστήριο στις 23 Φεβρουαρίου 2004, υπέβαλε στο Δικαστήριο αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως επί «της ερμηνείας της Συνθήκης ΕΚ, όσον αφορά το συμβατό του άρθρου 10 του ΕΓΒΓΒ με τη Συνθήκη ΕΚ».

29. Η Βελγική, η Γαλλική, η Γερμανική, η Ελληνική, η Ολλανδική και η Ισπανική Κυβέρνηση, καθώς και η Επιτροπή, υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις. Ο S. Grunkin, η Γερμανική, η Ελληνική και η Ισπανική Κυβέρνηση και η Επιτροπή ανέπτυξαν προφορικά τις παρατηρήσεις τους κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση.

Το παραδεκτό της αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως

30. Σύμφωνα με το άρθρο 234 ΕΚ, δικαστήριο κράτος μέλους ενώπιον του οποίου ανακύπτει ζήτημα ερμηνείας της Συνθήκης ΕΚ δύναται, αν κρίνει ότι απόφαση επί του ζητήματος είναι αναγκαία για την έκδοση της δικής του αποφάσεως, να παραπέμψει το ζήτημα στο Δικαστήριο για να αποφανθεί επ' αυτού.

31. Κατά πάγια νομολογία, το ζήτημα κατά πόσον το αιτούν όργανο είναι «δικαστήριο», κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ, εμπίπτει αποκλειστικά στο κοινοτικό δίκαιο. Το Δικαστήριο λαμβάνει υπόψη, στο πλαίσιο της εκτιμήσεώς του, μια σειρά στοιχείων, όπως την ίδρυση του οργάνου αυτού με νόμο, τη μονιμότητά του, τον δεσμευτικό

χαρακτήρα της δικαιοδοσίας του, τον κατ' αντιμωλία χαρακτήρα της ενώπιόν του διαδικασίας, την εκ μέρους του οργάνου αυτού εφαρμογή των κανόνων δικαίου και την ανεξαρτησία του. Επιπλέον, τα εθνικά δικαστήρια μπορούν να υποβάλλουν προδικαστικά ερωτήματα στο Δικαστήριο μόνον εφόσον εκκρεμεί ενώπιόν τους διαφορά και εφόσον καλούνται να αποφανθούν στο πλαίσιο διαδικασίας που πρόκειται να καταλήξει στην έκδοση αποφάσεως δικαιοδοτικού χαρακτήρα. Συνεπώς, ένα εθνικό όργανο μπορεί να χαρακτηριστεί ως «δικαστήριο», κατά την έννοια του άρθρου 234 ΕΚ, μόνον όταν ασκεί δικαιοδοτικά καθήκοντα και όχι όταν ασκεί άλλες –παραδείγματος χάρι, διοικητικές– αρμοδιότητες. Το κατά πόσον ένα εθνικό όργανο στο οποίο ανατίθενται αρμοδιότητες διαφορετικής φύσεως πρέπει να χαρακτηριστεί ως «δικαστήριο» εξαρτάται από τη φύση των καθηκόντων που ασκεί στο ιδιαίτερο κανονιστικό πλαίσιο εντός του οποίου καλείται να απευθυνθεί στο Δικαστήριο. Συναφώς, ουδόλως ασκεί επιρροή το γεγονός ότι άλλα τμήματα του οικείου οργάνου ή ακόμη και το ίδιο τμήμα που απευθύνεται στο Δικαστήριο, όταν ενεργεί στο πλαίσιο διαφορετικών καθηκόντων από εκείνα των οποίων η άσκηση οδήγησε στην υποβολή της συγκεκριμένης αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως, πρέπει να χαρακτηρισθούν ως «δικαστήρια»⁹.

32. Τούτου δοθέντος, η Γερμανική Κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι το Amtsgericht δεν

9 — Βλ., π.χ., διατάξεις του Δικαστηρίου της 26ης Νοεμβρίου 1999, C-192/98, ANAS (Συλλογή 1999, σ. I-8583, σκέψεις 21 έως 23), και της 15ης Ιανουαρίου 2002, C-182/00, Lutz (Συλλογή 2002, σ. I-547, σκέψη 12), καθώς και τη νομολογία του Δικαστηρίου στην οποία παραπέμπουν αμφότερες οι εν λόγω διατάξεις.

είναι αρμόδιο να υποβάλει στο Δικαστήριο αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως. Στο πλαίσιο της εφαρμογής του άρθρου 1617, παράγραφος 2, του BGB το εν λόγω δικαστήριο ασκεί, αντί του ληξιάρχου, καθήκοντα αμιγώς διοικητικού χαρακτήρα. Επιπλέον, η ενώπιον του διαδικασία δεν έχει χαρακτήρα αντιδικίας και μόνος διάδικος είναι ο ληξίαρχος, μολονότι το δικαστήριο οφείλει να ακούσει αμφοτέρους τους γονείς πριν καταλήξει σε απόφαση· εν πάση περιπτώσει, δεν υφίσταται, εν προκειμένω, ουδεμία διαφωνία μεταξύ των γονέων. Η Γερμανική Κυβέρνηση προσθέτει ότι το ίδιο το Amtsgericht δεν λαμβάνει απόφαση επί του επωνύμου του τέκνου, αλλά απλώς μεταβιβάζει σε έναν εκ των γονέων το δικαίωμα καθορισμού του επωνύμου του· αν ο γονέας παραλείψει να ασκήσει το εν λόγω δικαίωμα, το τέκνο αποκτά εκ του νόμου το επώνυμο αυτού.

33. Η Γερμανική Κυβέρνηση υπογραμμίζει ότι πρέπει να γίνει διάκριση μεταξύ, αφενός, της ενώπιον του Amtsgericht διαδικασίας και, αφετέρου, της ενώπιον των τακτικών δικαστηρίων διαδικασίας των ενδίκων μέσων, την οποία οι γονείς έχουν, εν προκειμένω, κινήσει, εξαντλώντας τα παρεχόμενα μέσα έννομης προστασίας. Ειδικότερα, πριν κινηθεί η υπό κρίση διαδικασία, οι γονείς του Leonhard Matthias υπέβαλαν στις αρμόδιες γερμανικές αρχές αίτημα περί αναγνώρισεως του ισχύοντος στο Βασίλειο της Δανίας επωνύμου του τέκνου τους. Εν συνεχεία, προσέβαλαν την άρνηση των γερμανικών αρχών να αναγνωρίσουν το εν λόγω επώνυμο, διαδικασία η οποία οδήγησε στην οριστική απόρριψη της εφέσεώς τους από το Kammergericht του Βερολίνου και στην απόρριψη του αιτήματός τους να προσφύγουν, για συνταγματικούς λόγους, κατά της αποφάσεως αυτής ενώπιον του Bundesverfassungsgericht. Όλες αυτές οι διαδικασίες έχουν δικαιοδοτικό χαρακτήρα, με τη στενή έννοια του όρου· ως εκ τούτου,

σε κάθε στάδιο παρεχόταν η δυνατότητα παραπομπής στο Δικαστήριο προδικαστικού ερωτήματος περί της ερμηνείας της Συνθήκης, εντούτοις ουδέν εκ των τακτικών δικαστηρίων που επιλήφθηκαν της υποθέσεως υπέβαλε αίτηση για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως. Συνεπώς, το συμπέρασμα ότι μια διαδικασία όπως η επίμαχη ενώπιον του Amtsgericht δεν έχει ως προορισμό την έκδοση αποφάσεως δικαιοδοτικού χαρακτήρα δεν αποκλείει τη δυνατότητα υποβολής στο Δικαστήριο αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως σε παρόμοιες υποθέσεις.

34. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, η Ελληνική και η Ισπανική Κυβέρνηση συμφώνησαν με την άποψη αυτή, την οποία, εντούτοις, δεν συμμερίστηκαν ο S. Grunkin και η Επιτροπή.

35. Ο S. Grunkin υπογράμμισε ότι, στην περίπτωση διαδικασίας όπως η επίμαχη εν προκειμένω, οι γονείς όχι μόνον έχουν δικαίωμα ακροάσεως, αλλά μπορούν ακόμη και να καθορίσουν το κατά πόσον θα κινηθεί η εν λόγω διαδικασία.

36. Η Επιτροπή διατείνεται ότι το ζήτημα του παραδεκτού πρέπει να εκτιμηθεί όχι βάσει των ασυνήθιστων περιστάσεων της υπό κρίση υποθέσεως, αλλά βάσει των καταστάσεων που υπό κανονικές συνθήκες οδηγούν στην κίνηση της επίμαχης διαδικασίας. Συνήθως, οι γονείς διαφωνούν ως προς το ποιο εκ των δικών τους επωνύμων θα φέρει το τέκνο, ενώ στην υπό κρίση υπόθεση συμφωνούν στην επιλογή επωνύμου το οποίο δεν αναγνωρίζεται από το γερμανικό δίκαιο. Η συνήθης αυτή κατάσταση διαφέρει

σαφώς και θεμελιωδώς από τις υποθέσεις εγγραφών στα κτηματολόγια ή στα εμπορικά μητρώα, τις οποίες αφορά η νομολογία του Δικαστηρίου. Ειδικότερα, το εθνικό δικαστήριο καλείται να επιλύσει τη διαφορά που έχει ανακύψει μεταξύ δύο διαφωνούντων διαδίκων. Η Επιτροπή επισημαίνει ότι το εθνικό δικαστήριο αποφαινεται κυριαρχικώς επί της ενώπιον του διαφοράς και δεν περιορίζεται απλώς στην εφαρμογή τυπικών κριτηρίων, όπως στις προαναφερθείσες αυτές υποθέσεις· οφείλει να εκτιμήσει τους ισχυρισμούς των διαδίκων και να καταλήξει σε απόφαση η οποία να εξυπηρετεί, πρωτίστως, το συμφέρον του τέκνου. Οι γονείς έχουν δικαίωμα ακρόασης και μπορούν οι ίδιοι να θέσουν σε κίνηση οικεία διαδικασία. Τέλος, είναι άνευ σημασίας το γεγονός ότι το γερμανικό δίκαιο θεσπίζει και άλλη διαδικασία η οποία μπορεί να οδηγήσει στο ίδιο αποτέλεσμα, παρέχοντας ταυτόχρονα τη δυνατότητα παραπομπής προδικαστικού ερωτήματος· η εντός του πλαισίου συγκεκριμένης διαδικασίας υποβολή αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής απόφασης δεν ασκεί επιρροή ως προς το παραδεκτό αντίστοιχης αιτήσεως υποβαλλόμενης στο πλαίσιο άλλης διαδικασίας έχουσας το αυτό αντικείμενο.

37. Οι ισχυρισμοί της Γερμανικής Κυβερνήσεως είναι αναμφιβόλως πειστικοί. Τα χαρακτηριστικά της διαδικασίας την οποία θεσπίζουν τα άρθρα 1617, παράγραφος 2, του BGB και 46α του FGG προσιδιάζουν περισσότερο σε διοικητική απ' ό,τι σε ένδικη διαδικασία. Το γεγονός ότι υφίσταται χωριστή διαδικασία, αμιγώς δικαιοδοτικού χαρακτήρα, ενισχύει την άποψη αυτή.

38. Επιπλέον, πρέπει να επισημανθεί ότι, λαμβανομένου υπόψη ότι οι αποφάσεις που εκδίδει το Amtsgericht στο πλαίσιο της επίμαχης διαδικασίας δεν υπόκεινται σε ένδικα μέσα του εσωτερικού δικαίου, η αντίθετη άποψη θα καθιστούσε υποχρεωτική την παραπομπή προδικαστικού ερωτήματος, σύμφωνα με το άρθρο 234, τρίτο εδάφιο, ΕΚ, καίτοι το αποτέλεσμα αυτό δεν φαίνεται να συνάδει ούτε με το πνεύμα ούτε με τον σκοπό του εν λόγω άρθρου της Συνθήκης ΕΚ.

39. Εντούτοις, φρονώ ότι η ανάλυση της Επιτροπής είναι εξίσου πειστική, καθόσον εστιάζει στον κατ' αντιμωλία χαρακτήρα της επίμαχης διαδικασίας στη συνήθη μορφή της, ο οποίος προκύπτει τόσο από την παροχή σε αμφοτέρους τους διαδίκους του δικαιώματος ακρόασης όσο και από τον δικαιοδοτικό χαρακτήρα της απόφασης του Amtsgericht.

40. Εξυπακούεται ότι η επιχειρηματολογία της Επιτροπής αποδυναμώνεται αισθητά λόγω των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών της υπό κρίση υποθέσεως, τα οποία εγείρουν μια ακόμη αμφιβολία όσον αφορά το παραδεκτό της παρούσας αιτήσεως για την έκδοση προδικαστικής απόφασης. Είναι η απόφαση του Δικαστηρίου επί του υποβληθέντος ερωτήματος αναγκαία για την έκδοση της απόφασης του Amtsgericht;

41. Από τα διαθέσιμα στοιχεία περί της επίμαχης διαδικασίας προκύπτει ότι η μόνη απόφαση την οποία καλείται και είναι αρμόδιο να λάβει το Amtsgericht αφορά τον προσδιορισμό του γονέα ο οποίος αποκτά δικαίωμα επιλογής του επωνύμου

του τέκνου. Συνεπώς, το ίδιο το εθνικό δικαστήριο δεν είναι αρμόδιο να καθορίσει το επώνυμο του τέκνου. Στην προκειμένη περίπτωση, είναι μάλλον πρόδηλον ότι, ανεξαρτήτως της αποφάσεως του δικαστηρίου επί του προσδιορισμού του γονέα που θα αποκτήσει δικαίωμα επιλογής του επωνύμου, η τελική επιλογή θα είναι «Grunkin-Paul» και σε αυτό ακριβώς το χρονικό σημείο, ήτοι όταν το ζήτημα δεν θα εμπίπτει πλέον στη δικαιοδοσία του Amtsgericht, θα τεθούν σε εφαρμογή οι κανόνες συγκρούσεως περί του καθορισμού του επωνύμου, οπότε θα ανακύψει ενδεχομένως ζήτημα συμβατού των εν λόγω κανόνων με το κοινοτικό δίκαιο.

42. Αν τα στοιχεία των οποίων έλαβε γνώση το Δικαστήριο αποδίδουν την πραγματική κατάσταση κατά το γερμανικό δίκαιο, είναι αμφίβολο το κατά πόσον το Amtsgericht μπορεί να εφαρμόσει λυσιτελώς την απάντηση του Δικαστηρίου, ανεξαρτήτως του περιεχομένου της, επί του υποβληθέντος ερωτήματος.

43. Εντούτοις, τίποτε δεν αποκλείει οι αρμοδιότητες του Amtsgericht σε παρόμοιες υποθέσεις να είναι ευρύτερες απ' όσο τα διαθέσιμα στοιχεία αφήνουν να διαφανεί· επιπλέον, είναι πιθανόν το Amtsgericht να προτίθεται, ορθώς, να δεσμεύσει με την απόφασή του και το αρμόδιο ληξιαρχείο. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, δεν θα ήταν σώφρον εκ μέρους του Δικαστηρίου να αρνηθεί να απαντήσει στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα για τον λόγο ότι η δική του απόφαση επί του ζητήματος δεν είναι αναγκαία για την έκδοση της αποφάσεως του αιτούντος δικαστηρίου· τελικώς, μόνον το εθνικό δικαστήριο μπορεί να εκτιμήσει το κατά πόσον είναι σε θέση να εκδώσει απόφαση.

44. Συνεπώς, μολονότι αναγνωρίζω ότι υπάρχουν αμφιβολίες ως προς το κατά πόσον οι προϋποθέσεις του άρθρου 234 ΕΚ για την υποβολή προδικαστικού ερωτήματος πληρούνται εν προκειμένω, εντούτοις φρονώ ότι είναι προτιμότερο να δοθεί απάντηση στο υποβληθέν από το Amtsgericht ερώτημα.

Το προδικαστικό ερώτημα

45. Ερωτήματα που αφορούν τον καθορισμό του επωνύμου σπανίως ανακύπτουν στο πλαίσιο του κοινοτικού δικαίου. Εντούτοις, δύο παρόμοιες αιτήσεις για την έκδοση προδικαστικής αποφάσεως έχουν υποβληθεί κατά το παρελθόν στο Δικαστήριο: πρόκειται για τις υποθέσεις Κωνσταντινίδης¹⁰ και Garcia Avello¹¹.

46. Το Δικαστήριο, με την απόφασή του στην υπόθεση Κωνσταντινίδης, έκρινε ότι αντέβαινε στην αρχή της απαγορεύσεως κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγένειας μια εθνική ρύθμιση η οποία υποχρέωνε Έλληνα υπήκοο να χρησιμοποιεί, κατά την άσκηση του επαγγέλματος του σε άλλο κράτος μέλος, γραφή του ονοματεπωνύμου του προκύπτουσα από μεταγραμματισμό στα ληξιαρχικά βιβλία, η οποία προκαλούσε αλλοίωση της προφοράς με συνέπεια να δημιουργείται στους ενδεχόμενους πελάτες του κίνδυνος συγχύσεως περί τα πρόσωπα.

10 — Απόφαση του Δικαστηρίου της 30ής Μαρτίου 1993, C-168/91, Κωνσταντινίδης (Συλλογή 1993, σ. I-1191).

11 — Προαναφερθείσα στην υποσημείωση 2 απόφαση του Δικαστηρίου.

47. Στην υπόθεση Garcia Avello, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι τα άρθρα 12 ΕΚ και 17 ΕΚ απαγόρευαν στις βελγικές διοικητικές αρχές να απορρίψουν, στο πλαίσιο συνήθους πρακτικής τους, αίτημα περί μεταβολής του επωνύμου, υποβληθέντος εξ ονόματος ανήλικων τέκνων που διέμεναν στο Βέλγιο, πλην όμως είχαν τόσο τη βελγική όσο και την ισπανική ιθαγένεια, προκειμένου τα εν λόγω τέκνα να αποκτήσουν το επώνυμο που δικαιούνταν σύμφωνα με την ισπανική νομοθεσία και παράδοση.

48. Το Δικαστήριο, σε αμφότερες τις υποθέσεις, εξέτασε, κατ' αρχάς, το κατά πόσον οι υπό κρίση καταστάσεις ενέπιπταν στο πεδίο εφαρμογής του κοινοτικού δικαίου –και αποφάνθηκε ότι όντως ενέπιπταν– πριν προχωρήσει στην ανάλυση των υποβληθέντων προδικαστικών ερωτημάτων. Στην υπόθεση Κωνσταντινίδης, ο σύνδεσμος με το κοινοτικό δίκαιο συνίστατο στο ότι ο προσφεύγων της κύριας δίκης προέβαλε ως λόγο προσφυγής παραβίαση της αρχής της οικονομικής ελευθερίας, ειδικότερα δε προβολή του δικαιώματός του ελεύθερης εγκατάστασής. Το Δικαστήριο, με την απόφασή του Garcia Avello –η οποία εκδόθηκε κατόπιν της θεσπίσεως της ιθαγένειας της Ενώσεως, με όλα τα συνακόλουθα δικαιώματά της– έκρινε ότι ο σύνδεσμος με το κοινοτικό δίκαιο μπορούσε να θεμελιωθεί απλώς και μόνο λόγω του ότι τα ενδιαφερόμενα τέκνα ήταν «υπήκοοι κράτους μέλους νομίμως διαμένοντες στο έδαφος άλλου κράτους μέλους»¹².

49. Είναι πρόδηλον ότι η συλλογιστική αυτή του Δικαστηρίου έχει εφαρμογή και στην περίπτωση του Leonhard Matthias.

50. Μολονότι η ρύθμιση των ζητημάτων που αφορούν τον καθορισμό του επωνύμου εμπίπτει καταρχήν στη δικαιοδοσία των κρατών μελών, εντούτοις τα κράτη μέλη οφείλουν, κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους, να τηρούν το κοινοτικό δίκαιο και να μην ενεργούν κατά τρόπο αντίθετο προς τις υποχρεώσεις που υπέχουν από αυτό. Συναφώς, οι πολίτες της Ενώσεως μπορούν να απολαύουν των δικαιωμάτων που διασφαλίζει η Συνθήκη ΕΚ, ειδικότερα δε το άρθρο 12 ΕΚ, το οποίο καθιερώνει την αρχή της απαγορεύσεως κάθε διακρίσεως λόγω ιθαγένειας και το άρθρο 18, πρώτο εδάφιο, ΕΚ το οποίο καθιερώνει την αρχή της ελεύθερης εγκαταστάσεως και κυκλοφορίας εντός του εδάφους των κρατών μελών¹³.

51. Το Δικαστήριο, με την απόφασή του Garcia Avello¹⁴, έκρινε, κατ' ουσίαν, ότι η βελγική διοικητική πρακτική επεφύλασσε ίδια μεταχείριση τόσο στους έχοντες μόνον τη βελγική ιθαγένεια όσο και στους έχοντες διπλή ιθαγένεια, βελγική και ισπανική, με συνέπεια τα πρόσωπα αυτά να φέρουν διαφορετικά επώνυμα κατά τα δύο νομικά συστήματα των οικείων κρατών μελών. Δεδομένου ότι το αποτέλεσμα αυτό ήταν ικανό να προκαλέσει πρακτικές δυσκολίες στους έχοντες διπλή ιθαγένεια, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι συνέτρεχε περίπτωση δυσμενούς διακρίσεως λόγω ιθαγένειας. Η αρχή της απαγορεύσεως των δυσμενών διακρίσεων επιτάσσει, αφενός, να μην εφαρμόζονται διαφορετικοί κανόνες σε παρεμφερείς καταστάσεις και, αφετέρου, να μην εφαρμόζεται ο ίδιος κανόνας σε διαφορετικές καταστάσεις.

12 — Σκέψη 27· βλ., επίσης, την απόφαση της 19ης Οκτωβρίου 2004, C-200/02, Zhu και Chen (Συλλογή 2004, σ. I-9951, σκέψη 19).

13 — Βλ. απόφαση Garcia Avello, σκέψεις 25 έως 29.

14 — Σκέψεις 31 έως 37.

52. Όλοι οι μετέχοντες στη διαδικασία που υπέβαλαν γραπτές παρατηρήσεις συμφωνούν ότι δεν συντρέχει περίπτωση δυσμενούς διακρίσεως στην υπό κρίση υπόθεση. Κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση, ούτε ο ίδιος ο S. Grunkin ισχυρίστηκε ότι υπήρξε δυσμενής διάκριση λόγω ιθαγένειας. Συμμερίζομαι την άποψη αυτή.

53. Από την εφαρμοστέα γερμανική νομοθεσία¹⁵ προκύπτει σαφώς ότι οι όλοι οι έχοντες μόνον τη γερμανική ιθαγένεια τυχάνουν της ίδιας μεταχειρίσεως, ενώ όλοι όσοι έχουν (είτε οι ίδιοι είτε οι γονείς τους) διπλή ιθαγένεια τυχάνουν διαφορετικής μεταχειρίσεως, δίχως όμως να υφίστανται δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας.

54. Εντούτοις, ο Leonard Matthias θα βρεθεί, από πρακτικής απόψεως, σε παρεμφερή κατάσταση με τα τέκνα του Garcia Avello, αν στα ληξιαρχικά βιβλία του κράτους μέλους της ιθαγένειάς του καταχωρισθεί επώνυμο διαφορετικό από εκείνο που φέρει στο κράτος μέλος της γεννήσεώς του. Ακόμη και αν οι πρακτικές δυσκολίες που ενδέχεται να ανακύψουν δεν οφείλονται σε δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγένειας, εντούτοις συνιστούν, σαφώς, εμπόδιο στην άσκηση του απορρέοντος από την ιθαγένεια της Ενώσεως δικαιώματός του να διαμένει και να κυκλοφορεί ελεύθερα εντός του εδάφους των κρατών μελών. Μολονότι οι δυσκολίες

αυτές ομοιάζουν προς εκείνες που αντιμετώπισε ο X. Κωνσταντινίδης, εντούτοις από το συνδυασμένο αποτέλεσμα των άρθρων 17 ΕΚ και 18, παράγραφος 1, ΕΚ προκύπτει ότι δεν είναι πλέον αναγκαίο να θεμελιωθεί η ύπαρξη οικονομικού συνδέσμου προκειμένου να αποδειχθεί προσβολή του δικαιώματος ελεύθερης κυκλοφορίας.

55. Πέραν των πρακτικών δυσκολιών που μπορεί να ανακύψουν και οι οποίες μπορεί να ποικίλλουν από απλές οχλήσεις μέχρι και ιδιαίτερος σοβαρά προβλήματα, δεδομένης της γενικότερης καχυποψίας και αβεβαιότητας που επικρατεί κατόπιν των γεγονότων της 11ης Σεπτεμβρίου 2001, το επώνυμο ενός προσώπου συνιστά ουσιώδες στοιχείο της προσωπικότητας του και της ιδιωτικής του ζωής, η προστασία των οποίων αναγνωρίζεται ευρέως, τόσο από εθνικά συντάγματα όσο και από διεθνείς συμφωνίες¹⁶.

56. Συνεπώς, φρονώ ότι μια κατάσταση κατά την οποία υπήκοος κράτους μέλους υποχρεούται να φέρει διαφορετικά επώνυμα σε δύο διαφορετικά κράτη μέλη είναι προδήλως ασυμβίβαστη τόσο προς την ιδιότητα του πολίτη της Ενώσεως —η οποία, όπως αποφάνθηκε το Δικαστήριο, «τείνει να αποτελέσει τη θεμελιώδη ιδιότητα των υπηκόων των κρατών μελών»¹⁷— όσο και προς τα δικαιώματα που απορρέουν από αυτήν.

16 — Βλ. τις προτάσεις μου στην υπόθεση Κωνσταντινίδης (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 10 απόφαση, σκέψεις 35 έως 40) και στην υπόθεση Garcia Avello (προαναφερθείσα στην υποσημείωση 2 απόφαση, σκέψεις 5, 27 και 36), καθώς και τις πηγές στις οποίες παραπέμπουν οι εν λόγω αποφάσεις.

17 — Βλ. την πρόσφατη απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Μαρτίου 2005, C-209/03, Bidar (Συλλογή 2005, σ. I-2119, σκέψη 31).

15 — Βλ. ανωτέρω σημεία 16 και 17.

Πρόταση

57. Κατόπιν των ανωτέρω σκέψεων, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει στο υποβληθέν από το Amtsgericht Niebüll προδικαστικό ερώτημα ως εξής:

«Εθνική κανονιστική ρύθμιση κράτους μέλους η οποία απαγορεύει την αναγνώριση του νομίμως καταχωρισθέντος στα ληξιαρχικά βιβλία άλλου κράτους μέλους επωνύμου ενός πολίτη της Ενώσεως είναι ασύμβατη με τα άρθρα 17 ΕΚ και 18 ΕΚ, παράγραφος 1, της Συνθήκης ΕΚ.»